

Bor Pál Fizikaverseny 8. évfolyam, döntő

1. Igaz-hamis-lehetséges? (12 pont)

Húzd alá az állítások után található értékelések közül a megfelelőt!

IGAZ = minden körülmények között biztosan igaz az állítás;

HAMIS = minden körülmények között biztosan hamis az állítás;

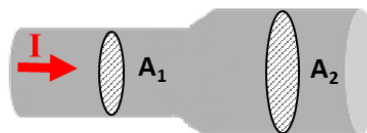
LEHETSÉGES = lehet olyan körülményt találni, amikor igaz az állítás, és olyat is, amikor hamis.

1. A hőlégballonban emelkedés és ereszkedés közben ugyanakkora tömegű levegő található. IGAZ / HAMIS / LEHETSÉGES
2. Két különböző rugóra egy-egy azonos átmérőjű, gömb alakú testet akasztunk. Az erősebb rugónak kisebb lesz a megnyúlása. IGAZ / HAMIS / LEHETSÉGES
3. A hajtógáz dezodorok palackjában akkor is marad még gáz, amikor már nem tudjuk rendeltetészerűen használni. IGAZ / HAMIS / LEHETSÉGES
4. Ha egy testet két különböző nagyságú erőhatás ér egyszerre, akkor a test a nagyobb erőhatás irányába fog gyorsulni. IGAZ / HAMIS / LEHETSÉGES
5. A befőttes üveget azért nehéz kinyitni, mert a belsejében, a befőtt fölött található gáz nyomása a külső légnyomásnál kisebb. IGAZ / HAMIS / LEHETSÉGES
6. A levegő által kifejtett közegellenállási erő a levegőhöz képest mozgó testek sebességét csökkenti. IGAZ / HAMIS / LEHETSÉGES

2. Tesztek (12 pont)

Válaszd ki, és karikázd be a lehetséges válaszok közül az egyetlen igaz állítás betűjelét! A feladat alatti üres sorban röviden indokold az állításodat!

2/1 Egy 2 A erősségű árammal átjárt vezeték egyik szakasza $A_1=1\text{ mm}^2$, másik szakasza $A_2=4\text{ mm}^2$ keresztmetszetű. Hány coulomb töltés áramlik át 2 másodperc alatt a vezeték ábrán megjelölt keresztmetszetein?

A) Az A_1 keresztmetszeten 4 C , az A_2 keresztmetszeten 16 C töltés áramlik át.

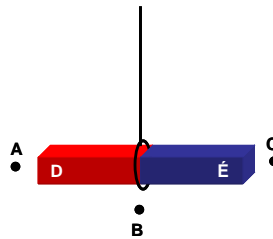
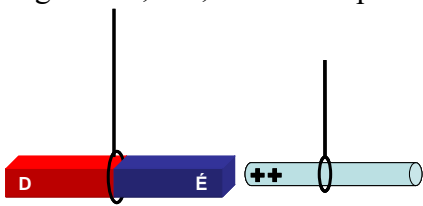
B) Az A_1 keresztmetszeten 1 C , az A_2 keresztmetszeten 4 C töltés áramlik át.

C) Mindkét keresztmetszeten 4 C töltés áramlik át.

D) Mindkét keresztmetszeten 1 C töltés áramlik át.

....C) 2 A azt jelenti, hogy 1 s alatt 2 C töltés áramlik át a vezető keresztmetszetén, ezért 2 s alatt $2 \cdot 2\text{ C} = 4\text{ C}$. (2+2 pont).....

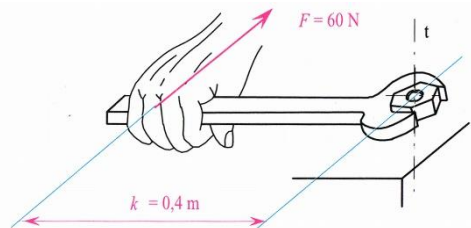
2/2 Zsinórra felfüggesztett mágnesrúd közelébe viszünk egy egyik végén selyemmel megdörzsölt, pozitívan feltöltött, vékony fonálon függő üvegrudat. Mit tapasztalunk, ha a rúd elektromosan töltött végét az A, a B, illetve a C pontba helyezzük?

- A) Ha a rúd elektromosan töltött végét az A pontba helyezzük vonzást, a C pontban taszítást tapasztalunk. A B pontban nem mutatható ki semmilyen erőhatás.
 B) Ha a rúd elektromosan töltött végét a C pontba helyezzük vonzást, az A pontban taszítást tapasztalunk. A B pontban nem mutatható ki semmilyen erőhatás.
 C) A rúd elektromosan töltött végét akármelyik pontba tesszük, mindhárom esetben vonzást tapasztalunk.
 D) A rúd elektromosan töltött végét akármelyik pontba tesszük, egyik esetben sem tapasztalunk semmilyen erőhatást.

.....C) A semleges fém testet az elektromos többlettöltéssel rendelkező rúd mindenképpen vonzza (2+2 pont).....

2/3 Az ábrán látható csavarkulcs segítségével éppen meglazítható a csavar. Mekkora erőt kellene alkalmaznunk, ha kézzel szeretnénk meglazítani a 2 cm átmérőjű csavaranyát? (Az átmérő a két szemközti lap távolságát jelenti. A kezünkkel a két szemközti lapra tudunk egyszerre azonos nagyságú, ellentétes irányú erőt kifejteni.)

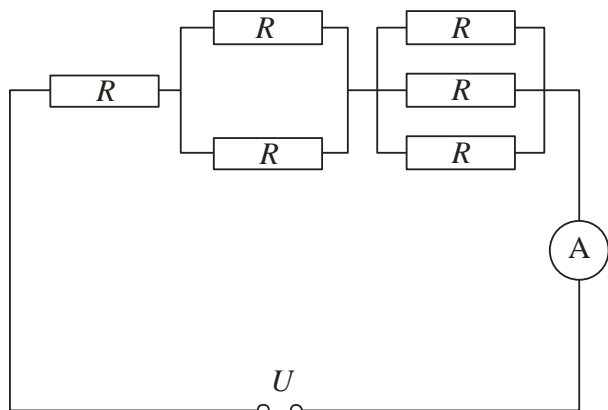

- A) Az alkalmazott erő nagysága 60 N.
 B) Az alkalmazott erő nagysága 120 N.
 C) Az alkalmazott erő nagysága 1200 N.
 D) Az alkalmazott erő nagysága 2400 N.

...C. A kulcs forgatónyomatéka: $M = F \cdot k = 24 \text{ Nm}$. Ezt 1 cm-es erőkarral két szemközti lapon kell kifejteni: $24 \text{ Nm} = 2 \cdot F_{\text{kéz}} \cdot 0,01 \text{ m}$. Ebből az erő 1200 N (2+2 pont).....

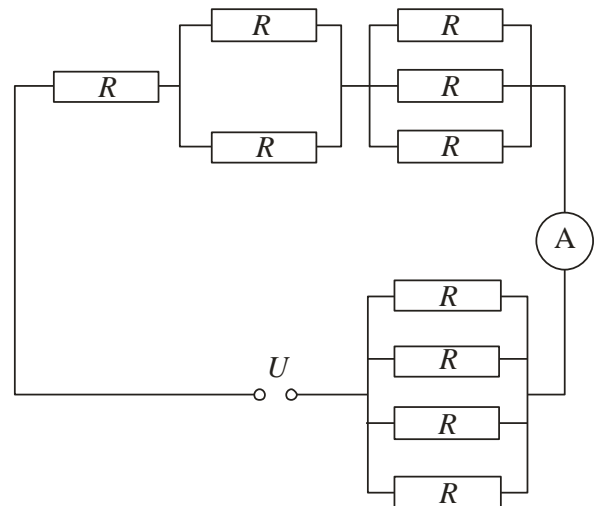
3. Kapcsolj gyorsan! (16 pont)

a) Az ábrán látható kapcsolás hat darab egyforma, 20Ω ellenállású elektromos fogyasztót tartalmaz. Számítsd ki az eredő ellenállás értékét! Mekkora áramerősséget mutat az ábrán szereplő árammérő műszer, ha a feszültségforrás 5,5 V feszültséget szolgáltat?

b) Karikázd be azt az ellenállást (ha több is van, akkor ezek közül az egyiket), amelyiken egy másodperc alatt a legtöbb munkát végzi az áramforrás elektromos mezeje! Válaszodat indokold, és számítsd ki a munka értékét!

c) Mennyivel változik az ampermérő által mutatott érték, ha kibővítjük a kapcsolást az alsó ábrán mutatott módon?

Megoldás:

a)

$$R_e = R + \frac{R}{2} + \frac{R}{3} = \frac{11}{6}R = 36,67 \Omega \text{ (3 pont)}$$

$$R_e = \frac{U}{I} \text{ (2 pont)}$$

$$I = 0,15 \text{ A (1 pont)}$$

b) A baloldali ellenálláson a legnagyobb az áramerősség. (1 pont)

Mivel az ellenállás értékei azonosak, ezért ennél a legnagyobb a teljesítmény (1 pont): $P = I^2 \cdot R = 0,15^2 \cdot 20 = 0,45 \frac{\text{J}}{\text{s}}$ (2 p)

c)

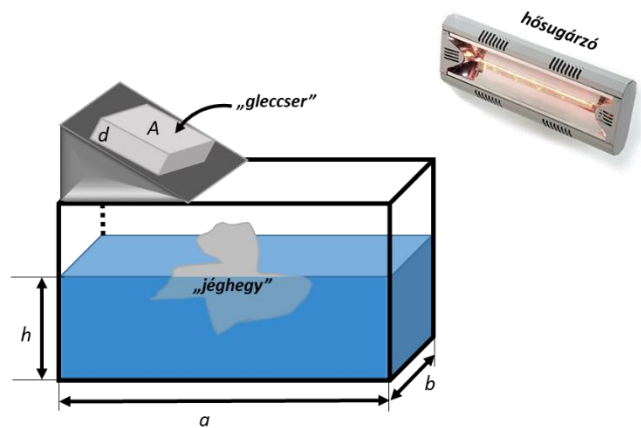
$$R_e = R + \frac{R}{2} + \frac{R}{3} + \frac{R}{4} = \frac{25}{12}R = 41 \frac{2}{3} \Omega \text{ (3 pont)}$$

$$I = \frac{U}{R_e} = 132 \text{ mA (2 pont)}$$

18 mA-rel csökkent a mutatott érték. (1 pont)

4. Klímaváltozás (16 pont)

A globális felmelegedésnek az óceánok vízszintjére gyakorolt hatását modellkísérlettel tanulmányozták fizika szakkörön a tanulók. Egy $a=0,3 \text{ m}$ hosszúságú, $b=0,2 \text{ m}$ szélességű üvegcádba töltött víz az óceán, a kádra szerelt lejtő pedig a szárazföld szerepét töltötte be. Az „óceánba” betettek egy $0,6 \text{ kg}$ tömegű jégdarabot („jéghegyet”), a „szárazföldre” pedig ráfektettek egy $d=3 \text{ cm}$ vastagságú, $A=150 \text{ cm}^2$ területű jégtáblát, ami egy „gleccsert” modellezett. (Lásd a mellékelt ábrát!) A jégdarabok és a víz hőmérséklete egyaránt $0 \text{ }^\circ\text{C}$ volt.

Ezután egy 800 W teljesítményű hősugárzóval elkezdték melegíteni a kísérleti elrendezést.

a) A vízben úszó „jéghegynek” hány köbcéntiméter térfogatú része van a víz fölött kezdetben?

b) Mennyi idő alatt olvadt el az összes jég? (Tegyük fel, hogy a hősugárzó által leadott energiát teljes egészében a jég vette fel!)

c) Mennyivel emelkedett meg az üvegcádban a víz h szintmagassága? (Feltételezzük, hogy az összes elolvadt jég a kádba kerül.)

A víz sűrűsége $1000 \frac{\text{kg}}{\text{m}^3}$, a jégé $900 \frac{\text{kg}}{\text{m}^3}$, a jég olvadáshője $334000 \frac{\text{J}}{\text{kg}}$.

Megoldás:

a)

A jégdarab úszásának feltétele, hogy a rá ható nehézségi erő nagyságra nézve egyenlő legyen a felhajtóerővel, azaz a „jéghegy” víz alatt lévő térfogata

$$\rho_v \cdot V_{\text{bemerülő}} \cdot g = m_{\text{jéghegy}} \cdot g \Rightarrow \rho_v \cdot V_{\text{bemerülő}} = m_{\text{jéghegy}}$$
$$V_{\text{bemerülő}} = \frac{m_{\text{jéghegy}}}{\rho_v} = \frac{0,6 \text{ kg}}{1000 \text{ kg/m}^3} = 0,0006 \text{ m}^3 = 600 \text{ cm}^3 \quad (2 \text{ pont})$$

Mivel a jéghegy teljes térfogata

$$V_{\text{jéghegy}} = \frac{m_{\text{jéghegy}}}{\rho_j} = \frac{0,6 \text{ kg}}{900 \text{ kg/m}^3} = 0,0006666 \text{ m}^3 = 666,67 \text{ cm}^3 \quad (2 \text{ pont}),$$

így a vízfelszín fölötti rész térfogata

$$V_{\text{jéghegy}} - V_{\text{bemerülő}} = \underline{\underline{66,67 \text{ cm}^3}} \quad (1 \text{ pont}).$$

b)

$$P \cdot t = L_o \cdot m \Rightarrow t = \frac{L_o \cdot m}{P} = \frac{L_o \cdot (m_{\text{jéghegy}} + \rho_{\text{jég}} \cdot A \cdot d)}{P} \quad (5 \text{ pont})$$
$$t = \frac{334000 \text{ J/kg} \cdot (0,6 \text{ kg} + 0,405 \text{ kg})}{800 \text{ W}} = \underline{\underline{419,6 \text{ s} \approx 7 \text{ perc}}}$$

c)

Mivel az úszó „jéghegy” által kiszorított víz tömege megegyezik a jégdarab tömegével, továbbá a jég elolvadásakor a tömege nem változik meg, ugyanolyan térfogatú víz keletkezik, amilyen térfogatú vizet az úszó jégdarab kiszorított, tehát a „jéghegy” elolvadása nem változtatja meg a vízszint magasságát! (2 pont)

A „gleccser elolvadásából keletkezett víz azonban megemeli a kádban a vízszintet. A jégtábla tömege $m_{\text{jégtábla}} = \rho_{\text{jég}} \cdot A \cdot d = 0,405 \text{ kg}$ volt, az ebből keletkezett víz térfogata

$$V_{\text{olvadt}} = \frac{0,405 \text{ kg}}{1000 \text{ kg/m}^3} = 0,000405 \text{ m}^3 = 405 \text{ cm}^3 \quad (2 \text{ pont}).$$

Ez a víztérfogat „oszlik el” a kád $a \cdot b = 600 \text{ cm}^2$ -es területén, ezért a szintemelkedés:

$$\Delta h = \frac{V_{\text{olvadt}}}{a \cdot b} = \frac{405 \text{ cm}^3}{600 \text{ cm}^2} = \underline{\underline{0,675 \text{ cm} = 6,75 \text{ mm}}} \quad (2 \text{ pont})$$